

Mülkiyye'de tarih, coğrafya, hesap, ekonomi politik, yeni düzenler ve Osmanlı antlaşmaları derslerini okuyup mezun olanlar taşraya müdür veya kaymakam olarak tayin edildi. Mektepten ilk olarak 1861 yılında otuz üç kişi mezun oldu; bunlar önce değişik küçük görevlere verilmiş, ardından müdürlük ve kaymakamlığa tayin edilmişlerdi. Meselâ bu okulun ilk mezunlarından Sirri Efendi 1861'de Prevezə kazası müdürlüğe gönderilmiş, ardından kaymakamlık yapmıştır. Ahmed Hamdi Paşa 1861'de Vize-Saray, ardından Çorlu, 1867'de Ahyolu-Burgaz, 1871'de Samakov, 1873'te Kostendil, 1879'da ise Mersin merkez kazalarında kaymakamlık yapmış. 1880'de Ergani, 1888'de de Siirt mutasarrıflıklarında bulunmuştur.

Tuna vilâyeti nizamnâmesine göre 1864'ten itibaren sancağın yönetimi kaymakamdan alınıp mutasarrıfa bırakılmış, kaymakam da kazanın mülkî âmiri olmuş ve genellikle Mekteb-i Mülkiyye mezunları arasından seçilmiştir. Aynı nizamnâmede birkaç köyün birleşmesinden nahiye teşkil edilmiş, buraların idaresi nahiye müdürlерine verilmiştir. Nahiye müdürenin başkanlığında oluşturulan mecliste alınan kararların kaza kaymakamının onayından sonra yürürlüğe girmesi esası getirilmiştir. 1921'e kadar Osmanlı mülki idaresi birimleri yukarıdan aşağıya doğru vilâyet, sancak, kaza ve nahiye şeklinde devam etmiş, bu yıl içinde sancak birimi kalkmıştır. Cumhuriyet döneminde kaza adı ilçeye çevrilmiş olmakla birlikte mülkî âmirinin unvanı kaymakam olarak varlığını sürdürmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

D'Ohsson, *Tableau général*, VII, 157-158; Enver Ziya Karal, *Selim III'ün Hatt-ı Hümayunları: Nizam-ı Cedit 1789-1807*, Ankara 1946, s. 95-121; S. J. Shaw, *The Financial and Administrative Organization and Development of Ottoman Egypt: 1517-1595*, Princeton 1968, tür.yer.; İlber Ortaylı, *Tanzimat Sonra Mahalli İdareler (1840-1878)*, Ankara 1974, s. 42 vd., 65 vd., 89; a.mlf., "Midhat Paşa'nın Vilâyet Yönetimindeki Kadroları ve Politikası", *Uluslararası Midhat Paşa Semineri*, Ankara 1986, s. 227-236; Seyid Muhammed es-Seyyid Mahmud, XVI. Asırda Mısır Eyaleti, İstanbul 1990, s. 105-106, 127-129, 239; Musa Çadırcı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları*, Ankara 1991, s. 236 vd., 259 vd.; Yücel Özkaya, "III. Selim'in İmparatorluk Hakkındaki Bazı Hatt-ı Hümayunları", *AÜ Osmanlı Tarihi Araşturma ve Uygulama Merkezi Dergisi: OTAM*, sy. 1, Ankara 1990, s. 333-354; *Takvîm-i Vekâyi'*, sy. 567, İstanbul 18 Cemâziyelâhir 1275; J. H. Mordtmann, "Kaymakam", *IA*, VI, 464; P. M. Holt - E. Kur'an, "Kâ'îm-makâm", *EI²* (Fr.), IV, 482.

YÜCEL ÖZKAYA

KAYN (Benî Kayn) (بنو القين)

Kahtânîler'in Kudâa koluna mensup bir Arap kabilesi.

Adını Nu'mân (Kayn) b. Cesr b. Şey'illâh b. Esed b. Vebere b. Tağlib b. Hulvân b. İmrân b. Hâfi b. Kudâa'dan alır. Kayn, Nu'mân b. Cesr'in lakabı olup muhtemele kendisine demircilikteki şöhretinden dolayı verilmiş ve ondan gelen soya Benî Kayn, bazan da "nûn"un hazfiyle Belkayn denilmiştir. Kabilenin menşeyini Ahd-i Atîk'teki Kayn'a bağlayan ve Hz. Şuayb'in bu kabileye mensup olduğunu iddia eden görüşler de vardır (Mustafa Murâd ed-Debbâg, s. 68; *IA*, VI, 466).

Sinâ yarımadasından başlayarak Suriye sınırı boyunca Ürdün'ün doğusuna kadar uzanan bölgede özellikle Belkâ yöresinde yaşayan Benî Kayn, önceleri Suriye kabileleri arasında gerek sayı gerek servet itibarıyle çok güçlündü ve çeşitli koluları vardı; fakat zamanla zayıfladı. Câhilîye döneminde kervan vurma ve köle ticareti ile uğraşıyordu. Hz. Peygamber'in âzatlısı Zeyd b. Hârise'yi esir edip satanlar da onlardandı.

Suriye'nin Bizans hâkimiyetine girdiği tarihten itibaren bu yörede yaşayan diğer kabilelerle birlikte Bizans nüfuzunu tanıyan ve hatta zaman içinde Hristiyanlığı kabul eden Benî Kayn. Mûte Savaşı'nda (8/629) Bizans ordusunda ve yine aynı yıl Zâtüsselâsil Seriyyesi'nde Belî ve Uzre kabilelerinin yanında müslümanlara karşı çarşıtı. Ancak bu olaylardan kısa bir süre sonra kabilenin bir kısmının İslâmiyet'i kabul ettiği anlaşılmaktadır. Çünkü kaynaklar, Hz. Peygamber'in Amr b. Hakem el-Kayn'yi kabilesine âmil olarak gönderdiği ve Kayn'a mensup bazı kimseler ridde olaylarına katılırken onun İslâm'dan ayrılmadığını belirtmektedir. Daha sonraki yıllarda ise Kayn'ın bir bölümünün İslâm, bir bölümünün de Bizans ordusu saflarında yer aldığı bilinmektedir. Meselâ Ecnâdeyn'de (13/634) bu kabileden Ebû Abdurrahman kahramanlığıyla takdir kazanırken ertesi yıl Dîmaşk'ın müslümanların eLINE geçmesi üzerine askeri harekâti bizzat yönetmek için Antakya'ya gelen Bizans İmparatoru Herakleios'un ordusunda Kayn'a mensup askerler de vardı.

Emevîler dönemindeki iç karışıklıklarda Benî Kayn daima hânedanı destekledi. Bundan dolayı Emevîler nezdinde itibar

kazanan Kayn mensuplarından Hint seferini gerçekleştiren Temîm b. Zeyd gibi kumandanlık mertebesine yükseltiller olmuştur. Hârûnürreşîd zamanında 176 (792) yılında Havran'da Nîzârî ve Yemâni kabileleri arasında meydana gelen iç karışıklıklarda da Kayn kabilesi önemli rol oynamıştı. Daha sonraki dönemlerde İslâm coğrafyasının farklı yerlerine dağılan kabilenin bir kısmı Endülüs'ün Reye bölgесine yerlesti. Muhadram şairlerden tarihe geçmiş en meşhur şair Benî Kayn'dan Ebü't-Tamâhân'dır.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "kyn" md.; *Tâcü'l-'Arâs*, "kyn" md.; Buhâri, "Meğâzî", 63; İbn Hisâm, *es-Sire*, III-IV, 375; Ebû Ubeyd Kâsim b. Selâlâm, *Kitâbû'n-Neseb* (nşr. Meryem M. Hayrûdder), Beyrut 1410/1989, s. 368-369; Belâzûrî, *Fütûh* (nşr. Abdullah Enîs et-Tabbâ' - Ömer Enîs et-Tabbâ'), Beyrut 1987, s. 398; Taberî, *Târij (Ebû'l-Fazıl)*, I, 616; III, 37, 243, 570; V, 167, 538; VII, 131; İbn Dûreyd, *el-İstikâk* (nşr. Abdüsselâm M. Hârûn), Bağdad 1979, s. 542; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 453, 454; İbn Abdülber, *el-Isti'âb* (nşr. Ali Muhammed el-Bîcâvî), Beyrut 1992, III, 1173; Cevâd Ali, *el-Mufâşâl*, III, 424; IV, 242-243, 425; Kehhâle, *Mu'cemü kabâ'il-l-'Arab*, Beyrut 1402/1982, III, 974; Mustafa Mu'râd ed-Debbâg, *el-Kabâ'ilü'l-'Arabiyye ve selâ'l-lühâ fi-bilâdinâ Filîstîn*, [baskı yeri yok] 1986 (el-Müsessetü'l-Arabiyye li'd-dîrâsât ve'n-neşr), s. 68-70; A. Fischer, "Kayn", *IA*, VI, 465-467; W. Montgomery Watt, "al-Kayn", *EI²* (Ing.), IV, 819-820.

AHMET ÖNAL

KAYNAK, Sadettin (1895-1961)

Hânende, bestekâr.

15 Nisan 1895'te İstanbul Fatih'te Sarigüzel semtindeki Lutfî Paşa mahallesinde doğdu. Hacıoğlu'ları diye tanınan bir ailedendir. Babası 1862'de okumak için Rize'den İstanbul'a gelen ve Fâtih Camii dersiâmlığı, huzûr-ı hümâyûn hocâlığı ve Tedkîkât-ı Şerîye Ahkâm-ı Şâhiyye (Temyîz Mahkemesi) üyesi yapan müğerris Ali Alâeddin Efendi, annesi Hawva Hanım'dır. Alâeddin Efendi'nin hastalığı sebebiyle bir ara Rize'ye dönen aile, onun 1905'te vefatı üzerine tekrar İstanbul'a gelerek Küçükpazar semtine yerleshti. Sadettin ilk ve orta öğrenimini civardaki okullarda sürdürürken dokuz yaşında Kur'an'ı ezberledi. Mercan İdâdîsi'ni bitirdikten sonra Balkan Harbi sıralarında Dârûlfünûn İlâhiyat Fakültesi'ne girdi. I. Dünya Savaşı'nda öğrenim çağında gençlerin de askere çağrılması üzerine 1917'de fakülteyi bitiremeden askere alındı ve ihtiyat zâ-